

Uitbreiding EU zonder Turkije is al gevaarlijk genoeg

Het Parool, 23 december 1997

De discussie over de uitbreiding van de Europese Unie heeft zich na de recente Eurotop in Luxemburg vooral geconcentreerd op de vete met Turkije. Andere kandidaat-leden als Polen, Hongarije en Tsjechië hebben intussen een vaste plaats in de Europese wachtkamer gekregen. Weinigen zullen deze door het recente verleden zwaar geplaagde landen een lidmaatschap van de Unie misgunnen, maar het laat onverlet dat uitbreiding -in welke vorm dan ook- het democratisch gehalte en daardoor de levensvatbaarheid van de EU verder in gevaar brengt.

Dat is geen doemdenkerij en komt niet voort uit een anti-Europees standpunt. Juist velen die de Europese eenwording altijd een warm hart hebben toegedragen, mijzelf inbegrepen, beginnen zich nu achter de oren te krabben en de voornaamste aanleiding daarvoor is de introductie van de eenheidsmunt Euro, die nu zo goed als onafwendbaar lijkt. Invoering van de Euro is weliswaar de logische uitkomst van het in de jaren vijftig begonnen integratieproces in West-Europa, maar het wezen van die integratie -namelijk politieke eenwording- is gaandeweg steeds meer uitgehold. Het resultaat is een min of meer Verenigd Europa dat op twee gedachten hinkt. Het onvermogen om fundamentele staatsrechtelijke keuzes te maken leidt daarbij telkenmale tot bizarre compromissen.

Jean Monnet en Robert Schuman, de grondleggers van de Europese integratie, waren realistisch genoeg om de eenwording die hen voor ogen stond stapje voor stapje te willen bereiken. De Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (1951) is daarvan een goed voorbeeld. Maar het was ook de start van een chaotische reeks instellingen die in Europa naast elkaar en over elkaar heen werden opgericht. Dat heeft geresulteerd in een Unie waarin een Europese Commissie voorstellen uitwerkt waar een Europees Parlement over mag adviseren waarna een Raad van Ministers een gemeenschappelijk standpunt dient te bepalen. Uitgerekend op het continent waar het democratisch systeem ooit werd uitgevonden, en in deze eeuw tot een redelijke mate van perfectie werd ontwikkeld, nemen samenwerkende democratische staten hun toevlucht tot groteske vormen van staatsinrichting.

De dominante visie is die van de economische eenwording, waarbij de lidstaten van de EU een hoge mate van autonomie behouden. De besluitvorming is primair in handen van de raden van ministers, die door de nationale parlementen, en dus door de burgers, nog nauwelijks zijn te beïnvloeden. Beleid komt veelal achter gesloten deuren tot stand. Het Europees Parlement blijft een wassen neus, hoezeer Europarlementariërs ook het tegendeel beweren en er daarbij niet voor terugdeinzen om een lage opkomst voor Europese verkiezingen te verklaren vanuit het onbenul van de kiezer. De economische eenwording leidt nu tot de Euro, maar geen enkele politicus lijkt de conclusie te trekken dat met deze belangwekkende stap de politieke eenwording van Europa per definitie dient te volgen. De grondleggers van de Europese integratie zagen zo'n eenwordingstraject al als een gegeven. Op het moment dat een centrale munt en (dus) een centrale bank worden gevormd, volgt automatisch centraal monetair beleid en monetair en economisch beleid zijn uiteindelijk politiek beleid.

De Euro zou niet mogen worden ingevoerd zonder serieus werk te maken van politieke integratie en daar is vooralsnog geen model voor te vinden dat heel erg afwijkt van een politieke federatie of een bondsstaat als de Verenigde Staten van Amerika. Daar hoort bij: een Europees Parlement, met alle parlementaire rechten en plichten die we in West-Europa in deze eeuw normaal zijn gaan vinden, dat een uitvoerende macht -een federale Europese regering- controleert, zo nodig naar huis kan sturen en (mede)wetgevend is. De Verenigde Staten van Europa kunnen daarbij niet zonder een eigen defensiemacht. Politieke macht zonder geweldsmiddelen als dekking van politieke besluiten is loos, zoals het echeq van de Europese Unie in Bosnië ten koste van mensenlevens heeft aangetoond. Als de politiek niet rijp is voor politieke integratie, kan het gevaarlijk worden een Euro in te voeren. 'Het democratisch gat' dat nu al onaantvaardbaar groot is in de besluitvorming van de EU, zal alleen maar groter worden. De betrokkenheid van de burgers, die zich in Nederland niet eens per referendum mogen uitspreken over de Euro of de EU, zal verder afkalven. Europa kan slechts een 'Europa van de burgers' zijn, gedragen 'van onderop'.

Het is van levensbelang om de politieke integratie van Europa op een democratische wijze te regelen voordat gesproken wordt over verdere uitbreiding van de Unie. De invoering van de Euro en verdere integratie binnen de EU mogen namelijk maar één afloop hebben: een goede. Het fragiele Europese gebouw moet eerst geworteld worden in, en verzilverd bij, de bevolking van de huidige lidstaten, om te voorkomen dat een monetair en technocratisch Europa zichzelf voorbij loopt. Toen de Turkse ambassadeur in Nederland, Baki Ilkin, zei dat Turkije in zijn betrekkingen met de EU “geen gedwongen politieke voorwaarden” accepteert (Het Parool van 20 december), gaf hij er blijk van Europese integratie ook te zien als primair een economische zaak. Turkije wil, zoals zoveel landen, de economische vruchten plukken van een EU-lidmaatschap. Dat is begrijpelijk, maar Turkije zal op termijn meer hebben aan een democratische, politieke gemeenschap waarin zij een gelijkwaardige plaats inneemt. De EU zal dan eerst zichzelf moeten hervormen voor zij Turkije kan hervormen.

André van Os.